

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију 24.01.2018. године, Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду</p> <p>2. Састав комисије са знаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <ol style="list-style-type: none">1. др Јован Делић, редовни професор, Наука о књижевности, Српска књижевност, изабран у звање 2009. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду2. др Слободан Грубачић, редовни професор у пензији, професор емеритус, Германистика, Немачка књижевност, изабран у звање редовног професора 1985. године, изабран у звање професора емеритуса 2011. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду3. др Александар Јерков, редовни професор, Српска књижевност, изабран у звање 2016. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду4. др Предраг Петровић, ванредни професор, Српска књижевност, изабран у звање 2015. године, Филолошки факултет Универзитета у Београду5. др Дејвид Дамрош (David Damrosch), Ернест Бернбаум професор компаративне књижевности (Ernest Bernbaum Professor of Comparative Literature), изабран у звање 2009. године, Универзитет Харвард
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Бранко Миле Вранеш</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: Савски венац, Србија, 04.03.1988.</p> <p>3. Датум одбране, место и назив магистарске тезе: Мастер рад „Фигуре одсутности у поезији Васка Попе“ кандидат је одбранио 05.10.2012. године, на Филолошком факултету у Београду.</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Кандидат је стекао академско звање „мастер професор језика и књижевности“, завршивши мастер академске студије на студијском програму Српска књижевност. Одбранио је мастер рад из области: Српска књижевност 20. века.</p>
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
Крај модерног: витешки идеал у обликовању савременог српског и светског романа

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикона и сл.

Докторска дисертација „Крај модерног: витешки идеал у обликовању савременог српског и светског романа“ броји 513 страница и састоји се од увода (1–41), шест поглавља (42–432), закључка (433–448) и списка литературе (449–513). Литература садржи 733 јединице. Прилажемо списак поглавља са назначеним бројевима страница: „Витез Тужног Лика“ (42–89); „Витез бесконачне резигнације“ (90–176); „Тужни Тристан“ (177–231); „Витез луталица“ (232–270); „Витез Светог грала“ (271–361); „Госпа“ (362–432).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У дисертацији „Крај модерног: витешки идеал у обликовању савременог српског и светског романа“ колега Вранеш показује значај витешког идеала за разумевање поетике модернистичког романа и тумачење краја модерног доба. Кандидат је на оригиналан начин сагледао поетику модернистичког романа и указао на нове могућности тумачења поетичких начела модерног романа у целини. Теоретичари и критичари 19. и 20. века нису, према мишљењу кандидата, посветили довољну пажњу чињеници да први модерни роман, Сервантесов *Дон Кихот*, представља пародију идеала витештва из развијеног и позног средњег века. Већина савремених тумача у модерном роману наглашава елементе пародије и ироније, а улогу традиције витештва своди на стицај књижевноисторијских околности. Кандидат настоји да преокрене или коригује овакву теоријску представу и наглашава суштинску улогу витешког идеала не само на почетку, него и на крају модерног романа. Модернистички роман и модернистичка поетика представљају, из ове перспективе, последњу епоху витештва, а постмодерна доба после витештва.

Истраживање обухвата обиман корпус репрезентативних српских и светских романа 20. века: *Дневник о Чарнојевићу* (1921) Милоша Црњанског, *Проклету авлију* (1954) Иве Андрића, романескну трилогију *Породични циркус* (1965–1972) Данила Киша, *Уликс* (1922) Џејмса Џојса, *Чаробни брег* (1924) Томаса Мана и роман *Мајстор и Маргарита* (1940, обј. 1966) Михаила Булгакова. Корпус је изазован за тумачење не само због своје разнородности, него и услед дискретних алузија на витештво у наведеним романима. Поглавља дисертације именована су према сличностима протагониста романа са различитим фигурама из витешке традиције, које су углавном биле незапажене у књижевној критици. Поетика наведених романа тумачи се у контексту целине опуса Црњанског, Андрића, Киша, Џојса, Мана и Булгакова. На тај начин колега Вранеш успева да донесе синтетичке судове о улози традиције развијеног и позног средњег века у обликовању поетике српског и светског романа 20. века.

Треба истаћи чињеницу како кандидат не успоставља вредносну разлику између српског и светског романа. Српска књижевност је, сматра кандидат, важан чинилац и равноправан учесник светске књижевности. У тумачењу појма светске књижевности кандидат пре свега узима у обзир методологију покрета *светске књижевности* у 21. веку. Српска књижевност нашла се, према мишљењу кандидата, у двоструко тешком положају, маргинализована и у оквиру канона европске књижевности и у оквиру канона светске књижевности, који се заснива на критици евроцентризма. Кандидат се залаже за превредновање положаја корпуса српске књижевности у Европи и свету и надовезује на напоре савремених тумача који се боре за еманципацију маргинализованих (европских) књижевности.

Колега Вранеш у „Уводу“ (1–41) разрађује савремену и свеобухватну методологију тумачења, проистеклу из специфичности теме истраживања. Кандидат се угледа на теорију значења Е. Д. Хирша, метафорологију Ханса Блуменберга, пост-филологију и савремене праксе читања, али истовремено педантно прибавља филолошке потврде за своје закључке. У

уводу дисертације полази се од занемареног Хегеловог тумачења улоге витешког идеала у Сервантесовом *Дон Кихоту* (1–7) и потом прелази на разматрање следећих тематских области: *Витешки идеал* (7–16); *Модернистички роман и витешки идеал: преглед тумачења* (16–19); *Модернистички роман и витешки идеал: избор корпуса* (19–23); *Модернистички роман и витешки идеал: методологија тумачења* (23–31); *Модернистички роман и свакодневни живот* (32–35); *Постмодерна или крај витештва* (35–41).

У уводу дисертације на прегледан начин изложена је комплексна културна и књижевна историја витешког идеала и успостављени су теоријски и методолошки оквири истраживања. Модернистичка потрага за племенитим и аутентичним животом доводи се у везу са истоветном чежњом витешке епохе. Кандидат истовремено показује постепено окретање романописаца 20. века ка темама из свакодневног живота, које ће напослетку обележити постмодерни роман. Крај модерног романа у том смислу представља континуиран процес, који је трајао током читавог 20. века. У поглављима дисертације се на конкретним примерима разрађују хипотезе и начелни проблеми из увода (однос према витешком идеалу у модернистичком роману и критици; романескни однос према свакодневном животу; питање краја модерног), што композицију дисертације чини прегледном и складном.

Прво поглавље дисертације, под називом „Витез Тужног Лика“ (42–89), бави се преображајима донкихотског витешког идеала у опусу Милоша Црњанског, пре свега у роману *Дневник о Чарнојевићу* (1921). Колега Вранеш открива витешку метафорику и симболику у срцу поезике етеризма и суматраизма. Кандидат скреће пажњу на до сада незапажено поређење етериста са витезовима крсташима у есеју Црњанског о Андрићевом *Ex Pontu*. Кандидат потом систематски истражује однос Црњанског према витешком идеалу развијеног и позног средњег века, с једне стране, и према донкихотском витештву, с друге. Посебно је занимљива употреба оригиналног либрета Маснеове опере *Дон Кихот* у тумачењу познате алузије писца *Дневника о Чарнојевићу* на фигуру Дон Кихота. Кандидат закључује како суматраизам Црњанског представља донкихотски подвиг. Рани Црњански узалудно трага за аутентичним животом далеко од свакодневице, у архипелагу егзотичних острва, док се писац *Друге књиге Сеоба* и *Романа о Лондону* удаљава од донкихотских идеала из младости.

У другом поглављу под називом „Витез бесконачне резигнације“ (90–176) истражује се однос Иве Андрића према витешком идеалу развијеног и позног средњег века, са посебним нагласком на вези између протагонисте Андрићевог романа *Проклета авлија* (1954) и Киркегорових фигура витезова. Андрићев однос према идеалима развијеног и позног средњег века представља изазовну и неистражену тему и отвара могућност алтернативног читања Андрићевог опуса. Колега Вранеш показује како се велики писац читавог живота бавио витешком тематиком, од алузија на витезове и трубадуре у раним есејима и преводима („Љубавна лирика Петра Прерадовића“, „Три старе љубавне песме“, „Легенда о светом Франциску из Асизија“) до планова за приповетку „Кавалјери Св. Духа“ или употребе витешке симболике у карактеризацији ликова Колоње и фра Луке из *Травничке хронике*. Исцрпан опис Андрићевог односа према Киркегоровом идеалу витештва завређује посебну пажњу. Киркегоров утицај обично се везује за Андрићево рано стваралаштво, али се у поглављу наглашава присуство Киркегорове витешке метафорице у Андрићевим позним делима. Протагониста *Проклете авлије* је, према мишљењу кандидата, обликован по узору на Киркегоровог *витеза бесконачне резигнације* и оболео од киркегоровске *болести на смрт*, те стога осећа *одвратност према животу*. Коначна победа свакодневног живота над витешким напорима протагонисте и приповедача наговештава долазак постмодерне.

Треће поглавље дисертације под насловом „Тужни Тристан“ (177–231) тиче се односа према витешком идеалу у романескном опусу Данила Киша, пре свега у роману *Баишта, пепео*. Кандидат објашњава прелаз са онтологије витештва, то јест приказивања улоге витешког идеала у обликовању пишчевог погледа на постојање, на аутопоетику витештва, то јест

приказивање улоге витешког идеала у обликовању приповедања. Приповедач *Баите, пепела*, према мишљењу кандидата, пише витешки роман о сопственој младости, чији се главни јунак, Едуард Сам, експлицитно пореди са витезом Тристаном. Објаснивши културноисторијске и аутопоетичке референце из романа, колега Вранеш настоји да покаже како се свакодневни живот породице Сам описује по узору на средњовековне витешке романсе. У позним Кишовим романима, почевши већ од *Пешчаника*, средњовековни витешки идеали повлаче се у корист актуелне историјске и политичке тематике.

У поглављима посвећеним српским писцима колега Вранеш успева да оформи целовиту слику утицаја витешког идеала, пореклом из развијеног и позног средњег века, на репрезентативне романе у српској књижевности 20. века. Кандидат тако отвара могућност дискусије о витешкој имагинацији српске прозе, па и српске поезије, 20. века. Кључни српски модернисти били су, према мишљењу колеге Вранеша, свесни витешке природе сопственог књижевног рада. Кандидат стога говори о књижевном витештву Јужних Словена, што представља један од најважнијих увида у дисертацији. Поглавља дисертације посвећена писцима с енглеског, немачког и руског говорног подручја пружају прилику да се закључци кандидата сагледају у интернационалним оквирима.

У поглављу „Витез луталица“ (232–270) протагониста Џојсовог романа *Уликс* посматра се у контексту традиције средњовековних витешких романи о Троји. Средњовековни писци прилагођавали су античке митове сопственим етичким и поетичким нормама и претварали античке јунаке у витезове. Одисеј, подсећа кандидат, није био омиљени средњовековни јунак, али је у *Књизи о Троји* Џона Лидгејта из 15. века попримио одлике *лутајућег витеза* и *крсташа* Уликса. На основу алузија на епоху витештва у *Уликсу*, кандидат пореди Џојсовог савременог Одисеја са христијанизованим представама античког хероја у руху витеза луталице. Поглавље „Витез луталица“ представља прво систематско истраживање улоге средњовековног витешког идеала у поетици, политици и онтологији Џојсовог ремек-дела. У *Финегановом бдењу*, сугерише кандидат, алузије на епоху витештва већ губе на свом изворном значају. Кроз читаво поглавље, кандидат одржава дијалог са дугачком и мултидисциплинарном традицијом „џојсологије“ на енглеском говорном подручју.

Поглавље „Витез Светог грала“ (271–361) темељи се на истраживању улоге витешког идеала у генези романа *Чаробни брег* Томаса Мана. Колега Вранеш рехабилитује занемарено тумачење *Чаробног брега* из пера студента Универзитета Харвард, Хауарда Немерова, које Томас Ман усваја (и преиначава) двадесет година након што је објавио *Чаробни брег*. Кандидат је, по први пут у критици, пружио детаљан преглед садржине Немеровљевог дипломског рада *The Quester-Hero: Myth as Universal Symbol in the Works of Thomas Mann* (*Јунак-трагач: мит као универзални симбол у делима Томаса Мана*), служећи се примерком из Архиве Универзитета Харвард. Немеров препознаје сродност „авантуре“ Ханса Касторпа са витешком потрагом за Светим гралом и другим архетиповима потраге у светској књижевности. Колега Вранеш показује како Томас Ман, за разлику од Немерова, инсистира на тумачењу *Чаробног брега* у контексту традиције витешког романа. Кандидат се упушта у опсежно и аргументовано истраживање Манових извора и показује утицај традиције витештва на генезу *Чаробног брега*. Кандидат у начелима витешке епохе проналази порекло приповедачевог погледа на свет и критичког односа према свакодневном животу у *Чаробном брегу*. Приповедач *Чаробног брега*, како се истиче у поглављу, истовремено објављује крај епохе витештва и почетак Првог светског рата.

Поглавље „Госпа“ (362–432) посвећено је тумачењу Булгаковљевог романа *Мајстор и Маргарита*. Припадници Воландове свите јављају се на завршетку и током романа у свом правом, витешком обличју, што кандидат закључује на основу проучавања типологије средњовековног оружја и феудалне хијерархије. Булгаковљеве „нечисте силе“, које у основи служе добру, колега Вранеш стога повезује са средњовековним књижевним и ликовним

представама Христа и Светог Михаила у опреми витезова. Са посебном пажњом анализиран је лик Маргарите. Маргарита у Булгаковљевом роману, према мишљењу кандидата, поседује црте средњовековне госпе и витешкиње. Тумачење Маргаритиног лика у контексту традиције женског витештва представља важан допринос разумевању Булгаковљевог романа, што се види из дијалога колеге Вранеша са критиком на руском, енглеском и српском језику. У епилогу романа *Мајстор и Маргарита* тематизује се свакодневни живот Московљана, који наступа после великих витешких подвига мајстора, Маргарите и Булгаковљевих демона. Такав живот кандидат доводи у везу са постмодерним погледом на свет.

У „Закључку“ (433–448) се излаже садржина анализе појединачних романа и своде резултати спроведеног истраживања. Кандидат је користио обимну грађу, а списак литературе обухвата преко 60 страница (449–513). Литература је примерена захтевима интердисциплинарног истраживања кандидата и укључује јединице на шест страних језика.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Вранеш, Бранко. „‘Господин Сам, тужни Тристан’: екстензивно читање романа *Башта, пепео* Данила Киша“. *Књижевност и језик* LXII/3–4 (2015): стр. 261–271. ISSN 0454-0689
2. Вранеш, Бранко. „Жалац сећања: Андрић и јужнословенска филологија“. *Књижевност и језик* LXIII/3–4 (2016): стр. 279–289. ISSN 0454-0689
3. Вранеш, Бранко. „Одисеј или Уликс? Џојсово хибридно средњовековље“. *Преплитања и укрштања (хибридност у књижевности)*. Ур. Бојан Јовић, Марија Шаровић. (Београд: Институт за књижевност и уметност, 2016): стр. 95-111. ISBN 978-86-7095-230-0 (брош.)
4. Вранеш, Бранко. „Образ дјавола в произведениях Н. В. Гоголя и М. А. Булгакова“. *Гоголь и славянский мир. Шестнадцатые Гоголевские чтения: сборник научных статей по материалам Международной научной конференции, Москва, 29 марта; Белград, 30 марта – 4 апреля 2016 г.* / Департамент культуры г. Москвы; „Дом Н. В. Гоголя – мемориальный музей и научная библиотека“. Под общей редакцией В. П. Викуловой. (М.; Новосибирск: Новосиб. изд. дом, 2017): с. 281–286. ISSN 978-5-4364-0039-6

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Најопштији резултат истраживања улоге витешког идеала у обликовању савременог српског и светског романа тиче се новог тумачења модернистичког романа и краја модерног доба. Кандидат показује како су модернистички романописци учествовали у потрази и осећали носталгију, па чак и потребу за племенитим животом и витешким добом. Модернисти су, штавише, сопствену потрагу за аутентичним животом, сматрали племенитом и витешком. У постмодерни, закључује кандидат, витешки идеал више не обликује поглед на свет и онтолошка становишта писаца, без обзира на бројне адаптације витешких романа. Крај модерног поклапа се, дакле, са суштинским крајем витештва.

Истраживање пружа систематичну представу односа писаца 20. века према наслеђу развијеног и позног средњег века. Партикуларни закључци о разматраним романима образложени су у вредновању појединачних делова докторске дисертације.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Напомена: навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.

Кандидат мастер Бранко Вранеш израдио је врло амбициозно замишљену докторску дисертацију, изразито компаративно усмерену на однос српског модерног романа према европском и светском роману. Кандидат је изабрао репрезентативне писце и дела и аргументовано се заложио за бољи и коректнији однос науке о књижевности према српској књижевности, односно такозваним „малим“ књижевностима. Рад доследно прати основну идеју о значају традиције витешког романа у модерном европском роману, подсећајући на порекло европског романа из витешког романа (*Дон Кихот*). Ослођен на репрезентативну и опсежну теоријску и критичку литературу, а са личним увидима и продорима у природу и развој романа, колега Вранеш је довео у везу крај модерног романа са крајем епохе витештва. Одатле произилази да је постмодерна заправо „пост-витешко“ доба. За похвалу је изразита доследност кандидата у спровођењу јединствене идеје од почетка до краја дисертације, теоријско-методолошка заснованост и јасна елаборација тезе. По репрезентативном избору корпуса и доследном спровођењу идеја, по убедљивом излагању аргумената и пажљивом извођењу закључака, по аксиолошком односу према српској књижевности у компаративном контексту европске, односно светске књижевности, овај рад заслужује високу оцену.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да дисертацију Бранка Вранеша „Крај модерног: витешки идеал у обликовању савременог српског и светског романа“ прихвати заједно са овим рефератом као њеном позитивном оценом и да се кандидату омогући усмена одбрана дисертације.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. др Јован Делић, редовни професор
2. др Слободан Грубачић, професор емеритус
3. др Александар Јерков, редовни професор
4. др Предраг Петровић, ванредни професор
5. др Дејвид Дамрош, Ернест Бернбаум професор књижевности